

Satversmes tiesa

Preses relīze

Lieta Nr. 2021-25-03

28.03.2022.

Normas, kas noteic privātpersonai atlīdzināmo ar juridisko palīdzību saistīto izdevumu maksimālo apmēru, neatbilst Satversmei

Satversmes tiesa 2022. gada 25. martā pieņēma spriedumu lietā Nr. 2021-25-03 “Par Ministru kabineta 2011. gada 8. novembra noteikumu Nr. 859 “Noteikumi par privātpersonai atlīdzināmo juridiskās palīdzības izmaksu maksimālo apmēru” 3., 4. un 5. punkta (redakcijā, kas bija spēkā no 2015. gada 8. maija līdz 2020. gada 9. aprīlim) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam”.

APSTRĪDĒTĀS NORMAS

Ministru kabineta 2011. gada 8. novembra noteikumu Nr. 859 “Noteikumi par privātpersonai atlīdzināmo juridiskās palīdzības izmaksu maksimālo apmēru” (turpmāk – noteikumi Nr. 859) 3. punkts redakcijā, kas bija spēkā no 2015. gada 8. maija līdz 2020. gada 9. aprīlim, noteica, ka valsts atlīdzina ar juridisko palīdzību saistītās izmaksas vienai personai šādā apmērā:

- 3.1. par sniegtu juridisko konsultāciju – 19,21 *euro* stundā;
- 3.2. par pieteikuma, blakus sūdzības vai administratīvā līguma (izlīguma) sastādīšanu – 32,01 *euro*;
- 3.3. par apelācijas sūdzības un pretapelācijas sūdzības sastādīšanu – 38,42 *euro*;
- 3.4. par kasācijas sūdzības sastādīšanu – 45,53 *euro*;
- 3.5. par tāda dokumenta sastādīšanu, kas nepieciešams lietas izlemšanai (iesniegumi, lūgumi vai paskaidrojumi (izņemot dokumentu par informācijas pieprasīšanu un šo noteikumu 3.2., 3.3. un 3.4. apakšpunktā minētos dokumentus)) – 25,61 *euro*;
- 3.6. par šo noteikumu 3.2., 3.3. un 3.4. apakšpunktā minēto dokumentu papildinājumu sastādīšanu – 25,61 *euro*;
- 3.7. par pārstāvību tiesas sēdē – 28,46 *euro* stundā;
- 3.8. par iepazīšanos ar lietas materiālu vienu sējumu tiesā vienas tiesas instances ietvaros – 19,21 *euro*.

Noteikumu Nr. 859 4. punkts redakcijā, kas bija spēkā no 2015. gada 8. maija līdz 2020. gada 9. aprīlim: “Valsts sedz izdevumus par sniegtu juridisko konsultāciju šo noteikumu 3.1. apakšpunktā minētajā apmērā ne vairāk kā par piecām stundām vienas lietas ietvaros.”

Noteikumu Nr. 859 5. punkts redakcijā, kas bija spēkā no 2015. gada 8. maija līdz 2020. gada 9. aprīlim: “Valsts sedz izdevumus ne vairāk kā par piecu šo noteikumu 3.2., 3.3., 3.4., 3.5. un 3.6. apakšpunktā minēto dokumentu sastādīšanu vienas lietas ietvaros.”

AUGSTĀKA JURIDISKA SPĒKA NORMA

Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 92. panta pirmais teikums: “Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.”.

LIETAS FAKTI

Lieta ierosināta pēc sabiedrības ar ierobežotu atbildību „TAVEX” (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēja) konstitucionālās sūdzības. Pret Pieteikuma iesniedzēju tika ierosināta administratīvā pārkāpuma lieta, un tai tika piemērots sods. Pieteikuma iesniedzēja saņēmusi juridisko palīdzību, ko sniedzis zvērināts advokāts. Pēc tam, kad administratīvā pārkāpuma lietā tika konstatēta iestādes prettiesiska rīcība, Pieteikuma iesniedzēja vērsās iestādē un tiesā, lai saņemtu ar juridisko palīdzību saistīto izdevumu atlīdzinājumu. Pieteikuma iesniedzējai juridiskās palīdzības izdevumi esot atlīdzināti apstrīdētajās normās noteiktajā apmērā, tomēr šis apmērs esot nesamērīgi mazs.

Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, jo neparedz tādu izdevumu atlīdzinājumu, kas bijuši nepieciešami efektīvai lietas vešanai.

TIESAS SECINĀJUMI

Par Satversmes 92. panta pirmā teikuma tvērumu

Satversmes tiesa secināja, ka no Satversmes 92. panta pirmā teikuma valstij izriet pienākums taisnīgi noregulēt juridiskās palīdzības izdevumu atlīdzināšanu, kas ietver pienākumu noteikt atlīdzināmo ar juridisko palīdzību saistīto izdevumu apmēru tā, lai tiktu nodrošinātas personas tiesības saņemt kvalificētu juridisko palīdzību. [10.3.]

Par Satversmes 92. panta pirmajā teikumā ietverto pienākumu

Satversmes tiesa norādīja, ka Satversmes 92. panta pirmajā teikumā ir ietverts likumdevēja pienākums pieņemt tādas tiesību normas, kas nodrošina ar juridisko palīdzību saistīto nepieciešamo izdevumu atlīdzinājumu saprātīgā apmērā. [11.]

Par to, kāpēc Ministru kabinets nav izpildījis tam Satversmes 92. panta pirmajā teikumā ietverto pienākumu

Ministru kabinets Noteikumos Nr. 859 ir noteicis maksimālo apmēru, kādā atlīdzināmas ar juridiskās palīdzības izdevumiem saistītās izmaksas. Likums tiesību normu piemērotājam piešķir plašas tiesības izvērtēt atlīdzināmos izdevumus. Tas ir, konkrētos lietas apstākļus vērtēt kopsakarā ar nepieciešamajiem juridiskās palīdzības izdevumiem un noteikt to atlīdzinājumu saprātīgā apmērā. Gan no apstrīdēto normu teksta, gan no šo normu piemērošanas prakses izriet, ka tiesību normu piemērotājs ar juridisko palīdzību saistītos atlīdzināmos izdevumus noteic, ievērojot to, ka likumdevējs nepārprotami paredzējis šo izdevumu atlīdzināšanu tikai tādā apmērā, kas nepārsniedz apstrīdētajās normās noteikto. [14.2.1.]

Satversmes tiesa secināja, ka Ministru kabinetam ir rīcības brīvība noteikt apmēru, kādā atlīdzināmi ar juridisko palīdzību saistītie izdevumi, tomēr tiesiskajam regulējumam ir jābūt tādā, kas tiesību normu piemērotājam ļautu vērtēt katru individuālo ar juridiskās palīdzības izmaksu atlīdzinājumu saistīto gadījumu un, ņemot vērā lietā radušos nepieciešamo izdevumu objektīvu pamatotību, noteikt to atlīdzinājumu saprātīgā apmērā. Tomēr no izskatāmās lietas apstākļiem un apstrīdēto normu izstrādes materiāliem neizriet, ka Ministru kabinets būtu vērtējis personas tiesības saņemt ar juridisko palīdzību saistīto nepieciešamo izdevumu atlīdzinājumu saprātīgā apmērā, kas, ņemot vērā individuālos lietas apstākļus, nodrošinātu personas tiesības saņemt ar juridisko palīdzību saistīto nepieciešamo izdevumu atlīdzinājumu arī lielākā apjomā vai apmērā. [14.2.2.]

Apstrīdētās normas ir saistītas ar tādu noteiktu pakalpojumu izmaksu segšanu, kuras brīvajā tirgū, mainoties ekonomiskajai situācijai valstī, ir pakļautas izmaiņām. Ministru kabinetam ir pienākums periodiski apsvērt, vai tā noteiktais ar juridisko palīdzību saistīto izdevumu atlīdzinājuma apmērs ir samērīgs un joprojām atbilst sociālajai realitātei un personas tiesībām uz pieeju tiesai un tiesībām uz kvalificētu juridisko palīdzību, kā arī to, vai šajā jomā spēkā esošo tiesisko regulējumu nevajadzētu pilnveidot. [14.3.]

Satversmes tiesa secināja, ka atbilstoši tiesiskas valsts principam, lai tiktu nodrošinātas personas tiesības uz pieeju tiesai un tiesības saņemt kvalificētu juridisko palīdzību, tiesiskajam regulējumam ir jābūt tādām, kas neattur personu no vēšanās tiesā vispār vai nerada tādu situāciju, ka pēc tiesas procesa persona nonāk finansiāli neizdevīgākā situācijā nekā pirms tam, ja personai radušies izdevumi ir bijuši objektīvi pamatoti un nepieciešami. Tātad Ministru kabinets nav pienācīgi – atbilstoši vispārējiem tiesību principiem un citām Satversmes normām – noteicis tiesisko regulējumu, kas paredz ar juridisko palīdzību saistīto nepieciešamo izdevumu atlīdzinājumu saprātīgā apmērā. Līdz ar to apstrīdētās normas, ciktāl tās neparedz ar juridisko palīdzību saistīto nepieciešamo izdevumu atlīdzinājumu saprātīgā apmērā, neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam. [14.3.]

Par lietas izskatīšanas robežu paplašināšanu

Apstrīdētās normas bija spēkā līdz 2020. gada 9. aprīlim, kad stājās spēkā Ministru kabineta 2020. gada 7. aprīļa noteikumi Nr. 195 „Grozījumi Ministru kabineta 2011. gada 8. novembra noteikumos Nr. 859 „Noteikumi par privātpersonai atlīdzināmo juridiskās palīdzības izmaksu maksimālo apmēru””. Satversmes tiesa secināja, ka šobrīd spēkā esošajā regulējumā Ministru kabinets ir palielinājis apmēru, kādā atlīdzināmas ar juridisko palīdzību saistītās izmaksas, tomēr Noteikumu Nr. 859 3., 4. un 5. punktā (redakcijā, kas ir spēkā no 2020. gada 10. aprīļa) ietverts apstrīdētajām normām līdzīgs tiesiskais regulējums. Proti, arī Noteikumu Nr. 859 3., 4. un 5. punkts (redakcijā, kas ir spēkā no 2020. gada 10. aprīļa) satur tādu tiesisko regulējumu, ko Satversmes tiesa ir atzinusi par neatbilstošu Satversmes 92. panta pirmajam teikumam. Līdz ar to Satversmes tiesa atzina, ka arī Noteikumu Nr. 859 3., 4. un 5. punkts (redakcijā, kas ir spēkā no 2020. gada 10. aprīļa), ciktāl tas neparedz ar juridisko palīdzību saistīto nepieciešamo izdevumu atlīdzinājumu saprātīgā apmērā, neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam. [15.]

Par brīdi, ar kuru tiesību normas zaudē spēku

Attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju apstrīdētās normas, ciktāl tās neparedz ar juridisko palīdzību saistīto nepieciešamo izdevumu atlīdzinājumu saprātīgā apmērā, atzīstamas par spēkā neesošām no tās pamattiesību aizskārums rašanās brīža. Savukārt attiecībā uz tām personām, kuras uzsākušas un turpina savu tiesību aizsardzību ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, apstrīdētās normas un Noteikumu Nr. 859 3., 4. un 5. punkts (redakcijā, kas ir spēkā no 2020. gada 10. aprīļa), ciktāl tas neparedz ar juridisko palīdzību saistīto

nepieciešamo izdevumu atlīdzinājumu saprātīgā apmērā, zaudē spēku no attiecīgo personu pamattiesību aizskāruma rašanās brīža. [16.1., 16.2.]

Par tiesību normu piemērotāja rīcību pārejas periodā

Satversmes tiesa norādīja, ka līdz brīdim, kad stāsies spēkā regulējums, ar kuru Ministru kabinets būs izpildījis savu pienākumu, kas tam noteikts Satversmes 92. panta pirmajā teikumā, tiesību normu piemērotājam tām personām, kurām ar juridisko palīdzību saistīti izdevumi radušies valsts prettiesiskas rīcības rezultātā, tiesības uz taisnīgu tiesu jānodrošina, tieši piemērojot Satversmes 92. panta pirmo teikumu un šā sprieduma atziņas un nosakot ar juridisko palīdzību saistīto nepieciešamo izdevumu atlīdzinājumu saprātīgā apmērā. [16.2.]

Satversmes tiesa nosprieda:

1. Atzīt Ministru kabineta 2011. gada 8. novembra noteikumu Nr. 859 „Noteikumi par privātpersonai atlīdzināmo juridiskās palīdzības izmaksu maksimālo apmēru” 3., 4. un 5. punktu (redakcijā, kas bija spēkā no 2015. gada 8. maija līdz 2020. gada 9. aprīlim), ciktāl tas neparedz ar juridisko palīdzību saistīto nepieciešamo izdevumu atlīdzinājumu saprātīgā apmērā, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

2. Attiecībā uz sabiedrību ar ierobežotu atbildību „TAVEX” un personām, kas uzsākušas un turpina savu pamattiesību aizsardzību ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem atzīt Ministru kabineta 2011. gada 8. novembra noteikumu Nr. 859 „Noteikumi par privātpersonai atlīdzināmo juridiskās palīdzības izmaksu maksimālo apmēru” 3., 4. un 5. punktu (redakcijā, kas bija spēkā no 2015. gada 8. maija līdz 2020. gada 9. aprīlim), ciktāl tas neparedz ar juridisko palīdzību saistīto nepieciešamo izdevumu atlīdzinājumu saprātīgā apmērā, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošu no attiecīgās personas pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

3. Atzīt Ministru kabineta 2011. gada 8. novembra noteikumu Nr. 859 „Noteikumi par privātpersonai atlīdzināmo juridiskās palīdzības izmaksu maksimālo apmēru” 3., 4. un 5. punktu (redakcijā, kas ir spēkā no 2020. gada 10. aprīļa), ciktāl tas neparedz ar juridisko palīdzību saistīto nepieciešamo izdevumu atlīdzinājumu saprātīgā apmērā, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

4. Attiecībā uz personām, kas uzsākušas un turpina savu pamattiesību aizsardzību ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, atzīt Ministru kabineta 2011. gada 8. novembra noteikumu Nr. 859 „Noteikumi par privātpersonai atlīdzināmo juridiskās palīdzības izmaksu maksimālo apmēru” 3., 4. un 5. punktu (redakcijā, kas ir spēkā no 2020. gada 10. aprīļa), ciktāl tas neparedz ar juridisko palīdzību saistīto

nepieciešamo izdevumu atlīdzinājumu saprātīgā apmērā, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošu no attiecīgās personas pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

Satversmes tiesas spriedums ir galīgs un nepārsūdzams, tas stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Sprieduma teksts ir pieejams Satversmes tiesas mājaslapā:

https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2021/06/2021-25-03_Spriedums.pdf